

УДК: 336.011:332.012

С. М. Фролов, д-р екон. наук, проф.,
В. Г. Шестопапов, аспірант,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ: ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ТА АНАЛІЗ ЙОГО СТРУКТУРИ

У статті розглядається сутнісна характеристика категорії “фінансовий потенціал регіону” та аналізується його структура. З урахуванням основних характеристик фінансового потенціалу території запропоновано уточнене визначення фінансового потенціалу регіону.

Ключові слова: фінансовий потенціал регіону, фінансові ресурси, регіон.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки першочергово розглядається проблематика економічного зростання, в основі якого беззаперечно закладено поняття фінансового потенціалу. Зауважимо, що категорія “фінансовий потенціал” відображає можливість фінансового розвитку суб’єктів господарювання, регіонів і держави в цілому. Хоча здебільшого такого роду дослідження проводяться на мікрорівні, але, враховуючи тенденції до зростання самостійності в розвитку регіонів, оцінка можливостей їх фінансового розвитку постає як об’єктивна необхідність. Неоднозначність у трактуванні сутності фінансового потенціалу регіону та відсутність одностайності в питаннях його оцінки ми вважаємо одними з причин неефективного використання фінансового потенціалу території. У даному аспекті також хочемо звернути увагу на те, що виконання завдань, які формулюються у стратегічних планах розвитку територій, потребує визнання важливої ролі фінансового потенціалу в економічному розвитку, адже помилкова чи недостатньо обґрунтована політика формування та контролю над його використанням значною мірою зменшує можливості ефективного розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики сутності, формування та оцінки фінансового потенціалу території знайшли своє відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких Г. В. Возняк, В. С. Свірський, М. А. Козоріз, Д. А. Гайнанов, С. С. Шумська, Т. Б. Іванова, Ж. Г. Голодова. Однак варто зауважити, що наразі не існує єдиного погляду стосовно сутності та структури фінансового потенціалу регіону. Така ситуація ускладнює розробку ефективного алгоритму його оцінки, що і викликає необхідність подальших досліджень за цим напрямком.

Метою статті є дослідження сутності фінансового потенціалу регіону та аналіз його структури.

Виклад основного матеріалу. Відправною точкою економічного зростання, до якого в остаточному підсумку прагнуть усі учасники економічних відносин, беззаперечно, є фінансовий потенціал. Саме тому напрямки стратегічного розвитку регіону повинні базуватися на наявному фінансовому потенціалі, який забезпечує пропорційний і збалансований розвиток економіки. Отже, з'ясування сутності даного поняття є першочерговим завданням. Як ми зазначали раніше, єдиного погляду щодо трактування поняття “фінансовий потенціал регіону” серед науковців не існує, але детальний аналіз дозволяє виділити три основні вектори у розгляді цієї категорії: тлумачення з точки зору ресурсного, екстремального та комбінованого підходів (табл. 1).

Таблиця 1 – Підходи до визначення сутності поняття “фінансовий потенціал регіону”

Підхід	Автор	Зміст визначення
Ресурсний	Возняк Г. В.	Сукупність фінансових ресурсів, які є в розпорядженні регіональних органів влади та використовуються з метою забезпечення соціально-економічного (поступального) розвитку регіону [3]
	Свірський В. С.	Сукупність наявних і потенційних фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані та реалізовані фінансовою системою за певних умов для забезпечення сталих темпів економічного зростання у визначений період часу [9]
	Булатова Ю. І.	Сукупність залучених і сформованих внаслідок господарської діяльності фінансових ресурсів, які надходять у розпорядження суб'єктів економічних відносин, що працюють у регіоні, і обумовлюють досягнення цілей соціально-економічного розвитку регіону [2]
Комбінований	Український фінансовий словник	Загальний обсяг фінансових ресурсів, що утворюються за рахунок усіх джерел у межах адміністративно-територіальної одиниці. Характеризує фінансові можливості території [5]
	Шумська С. С.	Сукупність фінансових ресурсів (наявних і тих, які можуть бути мобілізовані) усіх сфер і ланок фінансової системи, що утворюються за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел, а також коштів і ресурсів із джерел, які з різних причин є недоступними чи незадіяними в межах часового періоду розгляду, що в цілому характеризують фінансові можливості як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом [10]
Екстремальний	Павлов В. Н.	Максимум (межа) функціональних можливостей соціально-економічного розвитку будь-якого об'єкта управління (країни, регіону, муніципального утворення) у певний період часу з використанням фінансових ресурсів [8]

Продовження таблиці 1

Підхід	Автор	Зміст визначення
	Ахмедов А. Б.	Максимально можливий обсяг фінансових засобів, гіпотетично доступний для мобілізації всіма підприємствами та організаціями [1]
	Голодова Ж. Г.	Сукупність максимально можливих фінансових ресурсів, а також умов їх залучення, які створюються суб'єктами економіки й органами влади регіону для формування, розподілу та накопичення цих ресурсів з метою забезпечення зростання та соціально-економічного розвитку в довгостроковій перспективі, досягнення певних фінансових результатів [4]

Отже, згідно з ресурсним підходом нам пропонують розглядати фінансовий потенціал як сукупність фінансових ресурсів. Варто відзначити той факт, що переважна більшість авторів акцентує увагу на тому, що фінансовий потенціал становлять не тільки ті фінансові ресурси, що використовуються на певний момент часу, а й ті, що залишаються незадіяними, хоча в будь-який момент можуть бути мобілізованими.

У рамках комбінованого підходу наголошується як на фінансових ресурсах, так і на фінансових можливостях, які вони, відповідно, характеризують. Але все ж таки при детальному аналізі ми констатуємо, що ключовою категорією для розуміння поняття “фінансовий потенціал” за даним підходом також є фінансові ресурси.

Критичний аналіз екстремального підходу дозволяє стверджувати, що поняття “фінансовий потенціал регіону” варто розглядати як деяку екстремальну точку, екстремум. Але навіть у розрізі одного підходу спостерігаються відмінності сутнісного наповнення поняття екстремуму. З одного боку, фінансовий потенціал – максимум функціональних можливостей соціально-економічного розвитку, з іншого – максимально можливий обсяг фінансових ресурсів.

Таке різноманіття підходів до визначення фінансового потенціалу території, безумовно, свідчить про багатогранність категорії. Тому ми погоджуємося з чинними трактуваннями поняття “фінансовий потенціал регіону”, але пропонуємо в контексті даного дослідження розглядати як характерний стан фінансової системи регіону, що враховує всі гіпотетичні можливості території залучати, створювати та використовувати фінансові ресурси з метою забезпечення її ефективного функціонування та подальшого розвитку.

У контексті такого трактування відображається необхідність стимулювання зростання фінансового потенціалу з метою подальшого розвитку бізнесу та внутрішніх регіональних зв'язків між виробниками, збільшення обсягу податкових надходжень до бюджетів різних рівнів і підвищення рівня життя населення в цілому.

На основі проведеного нами аналізу можемо зробити висновок, що економічну сутність фінансового потенціалу регіону можливо охарактеризувати з чотирьох різних аспектів.

Насамперед фінансовий потенціал регіону розглядається як здатність того чи іншого регіону формувати ресурсну базу задля забезпечення виробничо-економічної діяльності, стійкого регіонального розвитку та виконання поставлених соціальних завдань.

З іншого погляду, наявна на території сукупність фінансових і грошових ресурсів, необхідних для підтримання її стійкого економічного функціонування, також є фінансовим потенціалом території.

Водночас фінансовий потенціал є характеристикою економічних відносин регіону, а також резервом, що може бути використаний для захисту регіонального розвитку від таких загроз, як, приміром, фактор ризику та невизначеності.

Крім того на основі охарактеризованих факторів поняття фінансового потенціалу можна ще трактувати як сукупний обсяг акумульованих на території фінансових ресурсів, що надходять різними каналами до різних суб'єктів. Але в такому аспекті втрачається широкоформатність поняття, тому нами не рекомендується його широке застосування.

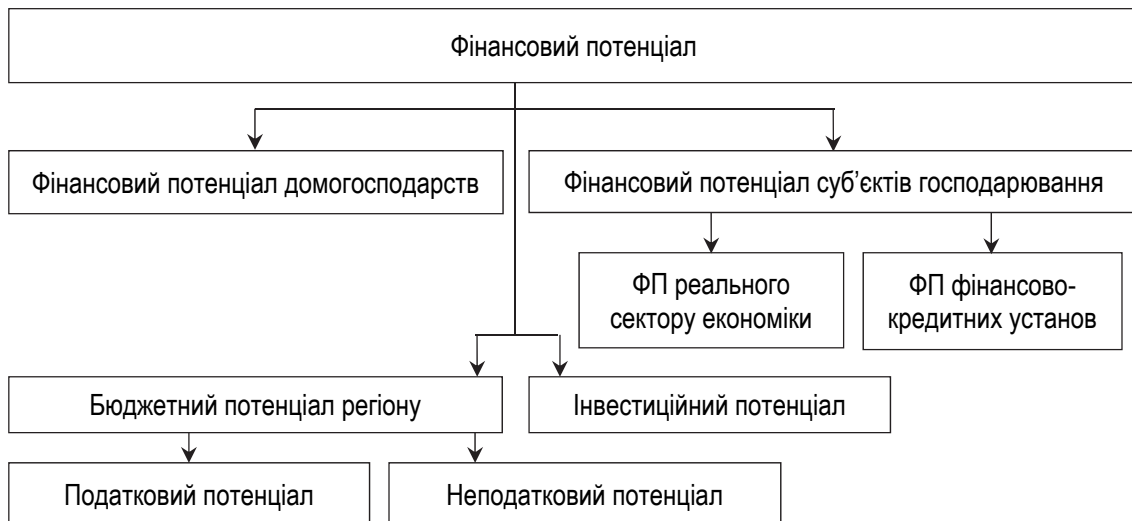
Характеризуючи склад фінансового потенціалу, варто відзначити той факт, що існує декілька підходів до його структурування. За одним із підходів виокремлюють такі складові: бюджетний потенціал, ощадний потенціал населення та інвестиційний потенціал суб'єктів господарювання (фінансово-кредитних установ та нефінансових підприємств і організацій). Окремою варіацією попереднього підходу є включення до структури фінансового потенціалу регіону як окремого елемента кредитного потенціалу. Згідно з альтернативною точкою зору структура фінансового потенціалу регіону має містити в собі такі елементи:

- фінансовий потенціал реального сектору економіки регіону;
- фінансовий потенціал домогосподарств;
- бюджетний потенціал регіону;
- потенціал фінансово-кредитних установ;
- інвестиційний потенціал регіону [6].

Загалом ми погоджуємося з даним підходом, але вважаємо за доцільне потенціал реального сектору економіки регіону та потенціал фінансово-кредитних установ згрупувати в одну узагальнену категорію “фінансовий потенціал суб'єктів господарювання”, оскільки виділені елементи тісно пов'язані між собою.

На підставі вищезазначених аргументів вважаємо найбільш доцільним виділення у складі фінансового потенціалу таких основних елементів: бюджетного потенціалу (з розглядом податкового та неподаткового

потенціалу в його структурі); фінансового потенціалу домогосподарств; фінансового потенціалу суб'єктів господарювання, інвестиційного потенціалу (рис. 1).

Рисунок 1 – Структура фінансового потенціалу регіону

На думку Ю. В. Пасічника, термін “бюджетний потенціал” необхідно трактувати як реальні можливості максимального використання наявного ресурсного потенціалу бюджетної системи протягом визначеного періоду.

У ході нашого дослідження під бюджетним потенціалом регіону ми розуміли такий стан бюджету, який забезпечує можливість соціально-економічного розвитку регіону (території) шляхом залучення та використання наявних ресурсів і прихованих можливостей.

Досліджуючи питання податкового потенціалу, пропонуємо розглядати його з декількох поглядів. У широкому розумінні податковий потенціал визначають як сукупний обсяг ресурсів території, що підлягають оподаткуванню. У вузькому, практичному, значенні податковий потенціал визначають як максимально можливу суму податків і зборів, обчислених в умовах чинного податкового законодавства [7].

Узагальнивши думки науковців, вважаємо за доцільне трактувати податковий потенціал як можливість і здатність до стягнення коштів, що справляються з фізичних і юридичних осіб – платників податків, а також тих, які згідно з чинним законодавством на визначений момент часу не були стягнені.

Досить часто більшість учених не беруть до уваги той факт, що до бюджетного потенціалу, окрім податкового, належить ще і так званий неподатковий потенціал, під яким слід розуміти потенційну можливість і здатність до отримання доходів від управління власним майном, надання підприємницьких послуг та інших джерел (стягнення штрафів,

нарахування санкцій тощо) відповідними органами влади в межах наданих повноважень. Тобто в цьому аспекті можна говорити про проведення паралелі з неподатковими надходженнями до бюджету. Отже, неврахування даного фактора і призводить до ситуації, коли відбувається ототожнення бюджетного потенціалу з податковим, яке часто зустрічається в іноземній літературі та є некоректним, оскільки податковий потенціал – основа для формування податкових надходжень, тоді як бюджетний містить як податкову складову, так і неподаткові джерела доходів місцевих бюджетів.

Інвестиційний потенціал також можна розглядати з декількох точок зору. Насамперед, у широкому розумінні, він трактується як сукупність наявних у регіоні факторів виробництва та сфер застосування капіталу. У більш вузькому розумінні під інвестиційним потенціалом варто мати на увазі кількісну компоненту, покликану враховувати всі макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою тощо), споживчий попит населення та ряд інших показників. Алгоритм його розрахунку базується на абсолютних статистичних показниках, а основними результуючими показниками є рівень інвестиційного ризику та інвестиційна привабливість регіону. Цілком очевидно, що розгляд інвестиційного потенціалу ведеться з погляду обсягу інвестицій, що так чи інакше може бути залучений в економіку за рахунок усіх можливих джерел фінансування (першочергово зовнішніх) та який ґрунтується на наявності різних економічних, природних, соціальних ресурсів, географічного положення, а також інших передумов, що суттєво впливають на інвестиційну активність у даному регіоні.

У контексті розгляду фінансового потенціалу регіону чільне місце в його структурі відведемо фінансовому потенціалу домогосподарств. Під цим поняттям ми пропонуємо розуміти сукупність фінансових ресурсів домогосподарств, сформованих за рахунок поточних грошових доходів і заощаджень у вигляді грошових коштів у національній та іноземній валюті, цінних паперів, нерухомості, а також можливості їхнього нарощування для задоволення потреб домогосподарств і забезпечення приросту капіталу. Одним із основних факторів, які впливають на формування фінансового потенціалу домогосподарств, є рівень доходів останніх, який у свою чергу залежить від низки чинників: рівня освіти та кваліфікації, матеріального забезпечення, регіональних відмінностей (місцезнаходження, інвестиційна привабливість регіону тощо).

У складі фінансового потенціалу суб'єктів господарювання особливу увагу потрібно звернути на кредитний потенціал, під яким слід розуміти сукупність реальних кредитних ресурсів, акумульованих із

різних джерел і задіяних у відтворювальних процесах, а також потенційних (прихованих, незадіяних), які можуть бути залученими з метою задоволення потреб економіки регіону, раціонального перерозподілу в територіальному чи галузевому розрізі.

Таким чином, урахування описаних особливостей дасть змогу більш ефективно підійти до оцінки фінансового потенціалу регіону.

Висновки. На основі проведеного дослідження розглянуто та уточнено поняття фінансового потенціалу регіону, визначено його складові елементи. Виділення авторами різних ключових характеристик дозволило систематизувати визначення фінансового потенціалу за такими підходами: ресурсний, комбінований та екстремальний. Згідно з уточненим підходом фінансовий потенціал регіону варто трактувати як такий стан фінансової системи, за якого враховуються всі гіпотетичні можливості регіону залучати, створювати та використовувати фінансові ресурси з метою забезпечення його ефективного функціонування та подальшого розвитку. Під час аналізу висвітлено економічну сутність фінансового потенціалу, що повинно спростити надалі формування підходів до його оцінки. На базі проведеного дослідження уточнено та сформовано авторський підхід до структуризації фінансового потенціалу регіону. Особливу увагу в цьому підході звернуто на недопустимість ототожнення бюджетного потенціалу як окремого структурного елемента фінансового потенціалу з податковим потенціалом регіону, що є лише його частиною.

Урахування викладеного матеріалу в процесі оцінки, формування та використання фінансового потенціалу регіону покликане забезпечити ефективний розвиток регіонів України.

Список літератури

1. Ахмедов А. Б. Финансовый потенциал региона и его использование в системе межбюджетных отношений : автореф. дис.... канд. экон. наук : 08.00.10 / А. Б. Ахмедов. – Махачкала, 2005. – 27 с.
2. Булатова Ю. И. Формирование финансового потенциала инвестиционной деятельности субъекта Российской Федерации: автореф. дис... канд. экон. наук : 08.00.10 / Ю. И. Булатова. – Оренбург, 2011. – 21 с.
3. Возняк Г. В. Фінансовий потенціал регіону та проблеми його оцінки [Електронний ресурс] / Г. В. Возняк. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66671.doc.htm.
4. Голодова Ж. Г. Формирование и управление финансовым потенциалом региона в целях обеспечения его экономического роста : автореф. дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.10 / Ж. Г. Голодова. – Москва, 2010.
5. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Львів : Видавництво національного університету “Львівська політехніка”, 2005. – 714 с.

6. Козоріз М. А. Фінансовий потенціал регіону: економічна суть та структура / М. А. Козоріз, Г. В. Возняк // Економічні науки. – 2011. – № 8 (29), ч. 3. – С. 15–24. – (Серія “Облік і фінанси”).
7. Опихана Н. Є. Регіональний податковий потенціал в Україні / Н. Є. Опихана // Фінанси України. – 2004. – № 2. – С. 122–125.
8. Павлов В. Н. Факторы роста и модернизации фінансового потенціала регіона / В. Н. Павлов // Финансы. – 2011. – № 7. – С. 62–64.
9. Свірський В. Фінансовий потенціал: теоретико-концептуальні засади / В. Свірський // Світ фінансів. – 2007. – № 4 (13). – С. 43–51.
10. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки / С. С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 55–64.

Отримано 20.05.2014

Summary

The article considers the characteristics of the category “financial potential of the region” and analyzes its structure. Given the main characteristics of the financial potential of the territory the specified definition of financial potential is suggested.